

Daniel DĂIANU

**CRIZELE ȘI TENTAȚIA
AUTORITARISTĂ**

POLIROM

2025

Cuprins

Prefață.....	9
Introducere: Europa (UE) încotro?.....	13

Partea I

Instituțiile și gestionarea crizelor

Noul protecționism: de unde vine și încotro duce?	31
„Democrație liberală” versus „democrație iliberală”. De ce cresc înclinațiile autoritariste? Câteva reflecții	40
Democrația este pentru noi, nu în ceruri!	50
Schimbarea de climă și spectrul „civilizațiilor hidraulice”	59
Responsabilitate și iresponsabilitate în pandemie	62
Viitorul Europei (Uniunii): <i>vox civitas</i> contează mult, dar nu rezolvă totul	65
Se întoarce o economie a tristeții?	67
Poate IA să schimbe <i>logica economică</i> , poate să aducă abundență pentru toți?	73
De ce avem nevoie și trebuie să fim în OCDE	78
Poate ieși Uniunea din impas?	97
Liberalismul nu înseamnă să fii liberal ca doctrină economică, cum cred unii	99
Sistemul financiar și democrația: o relație mai complicată decât pare la prima vedere	110

Partea a II-a

Finanțele publice și dezechilibrele

Evenimentele extreme și activitatea economică: schimbarea climatică poate destabiliza profund bugetele publice	119
Corecția bugetului public cere rațiune și cifre chibzuite	132
Chestiunea energiei și bugetul public	135
PNRR, adevăr și neadevăr	138
PIB-ul în pandemie: o relevanță informațională diminuată?	145

Regulile fiscale nu sunt îndeajuns pentru stabilitatea economică!	150
Regulile fiscale în UE și în România	154
Turbulențele financiare din SUA; două chestiuni de reliefat	159
Datoriile și stabilitatea: câteva gânduri	161
Un nou cadru de guvernare economică și fiscală a UE. Ce rol au instituțiile fiscale naționale independente?	175
Datoriile publice în creștere: de ce piețele nu reacționează cu vehemență?	186
Economia în vremuri foarte grele	190
Deficitul bugetar și investițiile publice: o lămurire necesară	193
De ce instituțiile fiscale independente naționale au nevoie de o atitudine macroprudențială în activitatea lor	196
Dispariția dividendului păcii: câteva gânduri	201
Competitivitatea: de ce resursele și deficitul contează	208
Investițiile publice și deficitul bugetar: persistența unei interpretări eronate	214
În economia reală nu există miracole	216

Partea a III-a

Moneda și dezechilibrele

Bitcoin și fenomenul Reddit: există o explicație comună?	221
Reglementarea criptoactivelor are o miză uriașă pentru guverne și băncile centrale	224
Plata gazului în ruble: între nonsens și altceva	228
Nu numai active speculative!	231
Sincopile de finanțare (<i>sudden stops</i>) vor reveni probabil pe piețe	233
Resurecția inflației: <i>It's the energy, stupid</i>	237
Are inflația un „efect de stabilizare” fiscală/bugetară?	243
De ce un <i>default</i> (insolvență) al SUA este un nonsens	247
Poate IA să prevină crize financiare?	249
Criptoactivele „stabile” (<i>stablecoins</i>) aduc riscuri stabilității financiare	254

Partea a IV-a

România și Uniunea Europeană

Economia României și UE în vremuri de pandemie	261
Economia și pandemia: de la suferință la redresare	264
O redresare economică dificilă a început, lupta cu pandemia continuă	269
O revenire economică puternică are loc, însă lupta cu pandemia continuă	274

O iarnă grea, în multe privințe!	278
Ieșirea din pandemie, dar intrarea într-un nou război rece.....	283
Uniunea sub asediul șocurilor	287
Uniunea are o iarnă foarte grea în față.....	292
Final de pandemie și economii care rezistă la șocul războiului.....	299
Uniunea confruntată cu „policriza”.....	302
Uniunea în vâltoarea crizelor și conflictelor militare.....	305
Europa și pierderea dividendului păcii.....	310
UE: provocări uriașe și constrângeri financiare tot mai severe.....	315
Incertitudini sporite de contextul general tot mai complicat.....	320
<i>Postfață</i>	327
<i>Index de nume proprii</i>	333

PNRR, adevăr și neadevăr*

Am fost întrebat de HotNews ce cred despre PNRR. Discuția poate fi amplă. Aici voi exprima numai câteva gânduri; mă refer și la inexactități sau chiar neadevăruri afirmate în dezbateră publică. Nu voi intra în anatomia, viscerele PNRR, fiindcă nu este treaba mea.

1. Cât de original este PNRR-ul românesc?

Logica și trăsăturile PNRR-ului românesc sunt imprimare de programul la nivel european. Demersul european (Planul European de Redresare și Reziliență) încearcă să ajute UE să facă față provocărilor viitorului ce decurg din noua revoluție tehnologică, schimbările climatice ca amenințare existențială, competiția geopolitică, imperative de stabilitate economică și socială, de protecție a democrației. Planul european (750 de miliarde euro) este un alter ego, de dimensiune însă mai mică, al noului New Deal (de peste 2.000 de miliarde de dolari) pe care îl promovează administrația Biden în SUA.

PNRR-ul românesc (29,2 miliarde de euro) are trăsături naționale aparte, întrucât încearcă să țină cont de nevoia de surmontare a unor decalaje de dezvoltare, de mari inegalități între mediul urban și cel rural, de subfinanțarea cronică a educației și a sănătății publice, de o infrastructură precară – drumuri/autostrăzi, căi ferate, poduri etc. De aici și dificultatea de a concilia deziderate de dezvoltare „clasică” cu obiective ce țin de viitor, de efecte ale pandemiei, de transformări de adâncime în societatea contemporană. PNRR-ul românesc este de aceea unul „hibrid”, în comparație cu ce vedem în țările nordice din UE, în Germania, Olanda sau Luxemburg. Și trebuie adăugată corecția macroeconomică pe care o avem de realizat în anii ce vin. PNRR însemna investiții și reforme care să facă economia mai robustă, competitivă, care să ajute corecția dezechilibrelor.

2. Nu numai România ia împrumuturi prin PNRR

Este un neadevăr că numai România contractează împrumuturi prin PNRR-ul național. Italia, care vrea peste 200 de miliarde de euro prin programul său, are peste 60% din finanțarea solicitată deținută de împrumuturi (față de puțin peste 50% în cazul României – 14,93 miliarde de euro din totalul de 29,2 miliarde de euro). Italia are o economie mult mai mare decât a României, de aproape opt ori mai mare. Polonia, care are un PNRR

---

* Articol publicat pe HotNews.ro, 9 iunie 2021.

de 36 de miliarde de euro, ia împrumuturi în proporție de 33% din total. Grecia are și ea împrumuturi semnificative, circa 40% din 31 miliarde în ansamblu. Și alte state din UE fac apel la ambele forme de finanțare.

De ce se iau împrumuturi? Explicația este simplă: deoarece numai granturile nu acoperă nevoile mari ale unor state, iar finanțarea prin această facilitate este mult mai avantajoasă (cost și termene de rambursare) decât cea de pe piețele internaționale. Mai ales pentru o țară care nu face parte din zona euro și la care randamentele cerute pe piețele internaționale sunt considerabil superioare celor ce acompaniază plasamentele în numele UE. Poate fi analizat de ce Spania ia numai granturi (70 de miliarde euro), iar Italia recurge masiv la împrumuturi. Dar este un neadevăr să se spună că România este singulară prin apelul la împrumuturi.

Îndatorarea prin împrumuturi (prin finanțare europeană) nu înseamnă o creștere automată a datoriei publice cu același volum dacă se recurge la o substituție: finanțarea europeană să înlocuiască din finanțarea de pe piețe, care este mai costisitoare. Această substituție este cu atât mai importantă într-o perioadă în care trebuie să aibă loc o corecție macroeconomică de circa 5% din PIB în câțiva ani – adică să ducem deficitul bugetar ESA (metodologie europeană) de la aproximativ 8% în 2021 la în jur de 3% în 2024.

3. PNRR înseamnă îndatorare numai dacă se iau împrumuturi în mod efectiv

Este de subliniat că îndatorarea efectivă are loc numai în măsura în care are loc finanțarea efectivă prin împrumuturi; trebuie făcută deci distincție între existența resurselor pe care le poate accesa România și utilizarea efectivă a acestora. În cazul României, grosul împrumuturilor ar fi după 2024, după datele oficiale. Când se va fi ajuns la acordul statuat juridic între România și CE (UE) nu crește brusc îndatorarea țării. Numai pe măsură ce se finanțează proiecte prin împrumuturi are loc o creștere a datoriei publice (de ținut cont de posibila substituție de finanțare amintită).

4. Condiționalitățile decurg din EDP (procedura de deficit excesiv) și nevoia de reforme, care nu sunt de ieri, de azi

Este neglijat adesea faptul că ceea ce sunt numite de unele voci condiționalități în PNRR decurg din nevoia de consolidare bugetară și din reformele necesare, din recomandările de țară pe care România le primește în cadrul Semestrului European (proces ce definește dialogul între un stat membru și Comisia Europeană în privința programelor economice, de convergență). Aceste „condiționalități” nu sunt capricii ale onora din afară...

Dacă se contestă nevoia de consolidare bugetară înseamnă să sfidăm rigori economice obiective, cu o plată mai mare în viitor pe spezele cetățenilor simpli. Fiindcă cei cu venituri mari se descurcă. O inflație scăpată de sub control, o depreciere masivă a leului, rate mult crescute la dobânzi pentru a sprijini leul (care să nu o ia razna), dar care ar lovi în stabilitatea mediului de afaceri și capacitatea multora de a onora obligații de plată, i-ar afecta, în principal, pe cei mai neajutorați.

Sunt necesare reforme, fie că avem în vedere companiile de stat (între care unele sunt sau găuri negre, sau cu pierderi mari), fie sistemul de pensii ce conține inechități flagrante (ce privesc și pensiile speciale), sistemul de salarizare, informatizarea/digitalizarea administrației publice. Este de menționat aici capacitatea de a face față la atacuri informatice (*cyberfare*), care devin și ele o mare amenințare; am văzut cazul Colonial Pipelines în SUA și operațiunea FBI de a riposta la atac, la *ransomware*; sau operațiunea FBI, Euro-pol, împreună cu agenții de securitate din Australia și Noua Zeelandă, în operațiunea Ironside. O fi România în UE și NATO, cu centrul european pentru *cybersecurity* la București, dar trebuie să fim pregătiți cât mai bine din acest punct de vedere.

Privind companiile de stat, reforma lor nu înseamnă privatizare totală. Statul român trebuie să mențină controlul asupra unor companii de importanță strategică. Avem nevoie și de grăbirea funcționării Băncii de Dezvoltare.

5. Putem visa, dar să fim cu picioarele pe pământ...

Există opinii care ne cer să ne axăm cât mai mult pe digitalizare, ca România să fie un *start-up nation*. Să fim totuși realiști. Dincolo de faptul că există un ghid UE, al NGEU (Next Generation EU), care reclamă proiecte cu distribuția de alocări 37% și 21% pe *climate change* și, respectiv, digitalizare, trebuie să fim însă cu picioarele pe pământ. Când avem mulți oameni care nu au acces curent la rețele de încălzire și de apă, când infrastructura medicală și de educație publică este foarte precară, cu drumuri care nu leagă regiunile fărăi între ele, nu poți să visezi la stele numai. Realitatea României obligă să te ocupi de problema subdezvoltării, a inegalităților interne, de educație și sănătate publică.

PNRR este dedicat și sprijinirii directe și indirecte a mediului de afaceri, pentru susținerea unei clase antreprenoriale autohtone – prin capitalizare mai bună, listare la bursă, digitalizare etc. Procesul de redresare economică în sine poate conduce la o efervescentă a afacerilor bune, ce adaugă valoare. Și semne sunt în acest sens.

6. Resurse irosite?

Există această posibilitate dacă proiectele nu sunt cele mai potrivite sau sunt alese cu puțin discernământ. Dar există un filtru al CE, care trebuie să le aprobe. Se poate miza și pe experții din ministerele de la București care au datoria să judece o scală de prioritarizare în concertare. Iar Guvernul trebuie să decidă prioritățile în numele României. În Italia, PNRR-ul este în subordinea instituțională a prim-ministrului Mario Draghi. Așa trebuie să fie și la București, din rațiuni de coordonare, monitorizare, intervenție la timp etc. La noi există disensiuni vizibile în coaliție și acestea trebuie să fie estompate prin operaționalizarea inteligentă și eficientă a aplicării PNRR-ului românesc.

În măsura în care derularea proiectelor nu este adecvată, finanțarea poate fi sistată până la remedierea situației. De două ori pe an PNRR intră sub lupa oficială decizională a CE, în condițiile în care dialogul este permanent între București și oficialii de la Bruxelles. Și Parlamentul European joacă un rol major în întregul proces.

Dacă au loc situații certate cu legea, lucrurile se pot complica mult. Există un întreg dispozitiv la nivelul UE care să verifice corectitudinea utilizării banilor, a modului de acordare a contractelor legate de proiecte, iar fraudele, cazurile de corupție, intră în atenția OLAF, a agențiilor naționale, a Parchetului European. Este firesc ca statele din UE care stau în principal, prin bonitatea lor financiară, în spatele emisiunilor de obligațiuni pe piețele internaționale să fie intransigente cu situații certate cu legea, cu spiritul și litera Planului european.

7. Este PNRR-ul românesc un program de austeritate?

PNRR-ul românesc nu poate fi echivalat cu programul de ajustare din anii 2010-2012. Atunci veniturile au fost amputate drastic, TVA-ul a crescut mult (de la 19 la 24%). Este adevărat că ajustarea din anii ce vin, fie și graduală, impune limite de creștere la anvelopa salarială în aparatul bugetar și la dinamica pensiilor, astfel încât să se asigure sustenabilitatea finanțelor publice, un echilibru pe termen lung. Nici nu se poate altfel din mai multe cauze: deficit primar (deficit al bugetului înainte de cheltuielile cu dobânzi) considerabil și un deficit structural mai mare de 4% din PIB înainte de izbucnirea pandemiei; deficitul structural a ajuns la peste 7% din PIB în 2020.

8. Trebuie evitată o corecție dezordonată, forțată de piețe și foarte dureroasă

România a intrat în procedura de deficit excesiv (EDP) înainte de izbucnirea pandemiei și există un calendar de corecție. Cu regulile fiscale suspendate în UE până în 2023, corecția ar trebui să fie făcută în România până în 2024 inclusiv. Această operațiune este dificilă și reclamă limitarea creșterii cheltuielilor publice și o mărire a veniturilor fiscale/bugetare. Nu fiindcă o spune Comisia Europeană, sau FMI, că o sugerează agențiile de rating, ci pentru că așa dictează rațiunea, logica economică. Corecția ar fi ajutată considerabil de o creștere a veniturilor fiscale. Și nu pentru că astfel este îndemnul Consiliului Fiscal.

România nu este în zona euro și chiar dacă beneficiază de umbrela UE (dovadă este existența finanțării prin PNRR și posibile aranjamente cu BCE, iar în trecut Acordul de la Viena), piețele ar penaliza nesustenabilitatea finanțelor publice

Este adevărat că așteptările oamenilor pot fi neîmplinite sever dacă există diferențial considerabil între ratele de creștere economică și dinamica veniturilor personale, a pensiilor. Sau dacă inflația va fi persistent mai înaltă în anii ce vin decât în 2020. Inflația poate mușca din puterea de cumpărare. În plus, inflația este diferită pentru segmente de populație în funcție de coșurile de consum diferite. Pentru cetățenii care alocă aproape totul pentru mâncare și plata utilităților publice, inflația este alta (mai înaltă) decât pentru cei cu venituri mari. Deși populația din mediul rural se descurcă mai bine în privința alimentelor de bază. Nu mai vorbesc că avem neșansa dereglementării tarifelor la energie tocmai în această perioadă. Pandemia a accentuat inegalitățile, în lume și în România. PNRR trebuie să ajute la limitarea adâncirii inegalităților.

Dar alternativa la o corecție macroeconomică ordonată (graduală) nu poate fi decât ceva rău de tot, o corecție dezordonată, cu mari daune colaterale. De aceea, corecția se cuvine să fie însoțită de reforme în sistemul de pensii, de o formulă de indexare rațională, de grija de a crește pensile cele mai mici (nota bene: sistemul de pensii este afectat de îmbătrânirea populației, pensionare, emigrația tinerilor). Și, nu în cele din urmă, de o creștere a veniturilor fiscale cu câteva procente din PIB la finele orizontului de consolidare bugetară – să ducem veniturile fiscale la peste 30-31% din PIB, ceea ce ar ajuta mult corecția macro cu atenuare a impactului social.

9. Mulți parcă au uitat de procedura de deficit excesiv (EDP)

Că place sau nu, există reguli ale funcționării UE și principii de prudențialitate macro care îți impun să iei măsuri de corecție. Este drept că o corecție nu trebuie să fie pripită, astfel încât să submineze redresarea economiei. Dar nici nu se poate întârzia prea mult. Credibilitatea unor angajamente, programe de corecție, contează pentru piețe, pentru creditorii. România nu are o problemă, încă, cu datoria publică (ajunsă la 47,3% din PIB la finele lui 2020), dar deficitele structurale mari (de inclus și cel extern) sunt o vulnerabilitate. În regiune, numai România are deficite structurale atât de mari, interne și externe. Deficitul de cont curent este și el o preocupare, depășind 5% din PIB în 2020 și cu o finanțare negeneratoare de datorie (prin investiții directe și bani europeni) în scădere.

10. Veniturile fiscale trebuie să crească

Teza că veniturile fiscale nu trebuie să crească, întrucât ar fi o extracție de resurse din mediul individual, privat este o prostie. Iar corecția deficitului nu se poate face numai pe partea de cheltuieli, este nerealistă. Să ne gândim și la cei (persoane și companii) care duc bani mulți în paradisuri fiscale, care eludează fiscalul prin tot felul de stratageme și optimizări fiscale.

Când ai venituri fiscale de numai 27% din PIB, în condițiile în care Cehia, Ungaria, Polonia (economii pe care le avem reper cel mai frecvent) obțin circa 36% din PIB fiecare, are rost să acționăm ferm. Problema la noi este legată de o bază de impozitare limitată de tot felul de porțițe și facilități greu de justificat, de o colectare defectuoasă. Este inechitabil pentru oamenii și firmele de bună-credință, care își onorează obligațiile; este nedrept față de cetățenii care așteaptă ca statul să finanțeze în mod adecvat educația, sănătatea publică, construcția de infrastructură. Nu mai vorbesc de pregătirea pentru a face față la schimbări climatice, de apărare a țării etc.

PNRR are o parte dedicată reformei fiscalității, obținerii de venituri superioare. În derularea PNRR, aspectele fiscale vor deveni probabil mai explicite.

Decizia de la întrunirea recentă a G7, și să sperăm că și la G20, privind impozitarea companiilor internaționale arată că cei care au blamat acest *race to the bottom*, cum o numește OCDE, au dreptate. În România, noi ne tot ferim să spunem lucrurilor pe nume, să nu supărăm mediul de afaceri. Dar un mediu de afaceri corect nu are de ce să fie supărat. România are de câștigat dacă firmele mari vor fi mai corecte în conduită față de țările unde au afaceri, în vremuri când toate bugetele naționale sunt stresate.

11. PNRR și CFM

PNRR trebuie să fie corelat cu resursele obținute prin bugetul convențional al UE, prin CFM (Cadru Financiar Multianual). Trebuie să existe o abordare de ansamblu, o viziune, care să lege cele două mari canale de finanțare, care să prioritizeze investițiile ce aduc valoare semnificativă, care să reducă decalajele, să pregătească economia, societatea românească pentru viitor. Și putem avea sinergii între CFM și PNRR.

12. Există capacitate de absorbție pentru resursele PNRR?

Unii colegi economiști evocă capacitatea limitată a economiei autohtone de a absorbi, de a digera, cu eficiență, un volum atât de mare de resurse investiționale, până la finele lui 2026. Această dubitație nu este aiurea. Pe de altă parte, în urmă cu un deceniu, investițiile publice au fost într-un an în preajma a 7% din PIB. Se poate totuși imagina un scenariu de „încălzire” a economiei. Dar dacă investițiile sunt bune, se dezvoltă capacitatea de producție în sectoare *tradables*, mărind totodată robustețea/reziliența economiei, se poate înregistra o diminuare a vulnerabilității externe (a deficitelor externe). Deci văzând și făcând. Marea bătălie este pentru proiecte bune și o realizare corectă. O mare problemă în România este că multe investiții nu s-au materializat în dezvoltare autentică. Să sperăm că PNRR va aduce o schimbare din acest punct de vedere.

PNRR poate antrena investiții în sectorul privat. În câțiva ani, odată cu consolidarea bugetară, România poate spera la un rating de țară mai bun, de peste BBB.

13. Să avem o gândire pozitivă

De la a spune că trebuia să obținem mai mult din NGEU pentru România se ajunge la nu trebuia să luăm împrumuturi, deoarece ne legăm de mâini și de picioare prin condiționalități etc. Creăm adesea sperietori și ținte false.

Nimic nu este perfect pe această lume, dar nici nu trebuie să găsim nod în papură la orice. Sunt de acord că trebuia să fie mai multă transparență și regret, de pildă, că programul de irigații nu a avut câștig de cauză la Bruxelles, mai ales că putea fi prezentat mai bine în conexiune cu amenajarea teritoriului și managementul resurselor de apă. Se pare că nici consultarea partenerilor sociali nu a fost suficientă, după cum rezultă din diverse reacții (vezi și ultimul comunicat al asociației Concordia).

Dar trebuie să înțelegem și regimul frenetic de lucru din ministere în condițiile în care CE a trimis de două ori planul la refăcut, existând o presiune teribilă a timpului.

Una peste alta însă, PNRR este o șansă mare pentru România, care poate ajuta, repet, în a:

- surmonta decalaje economice;
- atenua impactul corecției macroeconomice, inclusiv prin susținerea creșterii PIB-ului potențial (creștere medie posibilă de 4,5-5% în următorii ani);